

Lezing**1 Koningen 8:1-13**

Daarna liet koning Salomo de oudsten van Israël, de stamhoofden, allen die aan het hoofd van een familie stonden, in Jeruzalem bij zich komen om de ark van het verbond met de HEER over te brengen vanuit de Davidsburch, de bergvesting op de Sion. Alle Israëlieten kwamen in de maand etanim, de zevende maand, voor het feest naar koning Salomo.

Toen alle oudsten van Israël aanwezig waren, namen de priesters de ark op. De ark van de HEER, de ontmoetingstent en de bijbehorende gewijde voorwerpen werden gedragen door de priesters en de Levieten. Koning Salomo hield met de Israëlieten, die zich met hem rond de ark verzameld hadden, een offerplechtigheid waarbij zo veel schapen, geiten en runderen werden geofferd dat hun aantal niet vast te stellen was. De priesters brachten de ark van het verbond met de HEER naar zijn nieuwe plaats in de achterste zaal van de tempel, het allerheiligste, en zetten hem neer onder de vleugels van de cherubs, zodat de gespreide vleugels van de cherubs zich beschermend over de ark en zijn draagbomen uitstrekten. Deze draagbomen staken een stuk uit, en vanuit het heilige, de grote zaal, kon men de uiteinden ervan alleen zien wanneer men vlak voor de toegang tot de achterzaal stond; van verder weg waren ze niet te zien. Ze bevonden zich daar tot op de dag van vandaag. De ark bevat niets anders dan de twee stenen platen die Mozes er op de Horeb in heeft gelegd, de platen waarop is vastgelegd wat de HEER voor de Israëlieten heeft bepaald tijdens hun uittocht uit Egypte. Zodra de priesters uit het heiligdom naar buiten kwamen, vulde een wolk de tempel van de HEER. De priesters konden hun dienst niet meer verrichten, want de majesteit van de HEER vulde de hele tempel. Toen sprak Salomo: 'HEER, u hebt gezegd dat u in een donkere wolk wilde wonen. Welnu, ik heb voor u een vorstelijk huis gebouwd, dat voor altijd uw woning kan zijn.'

Overweging

Leegte. Een witte lichte leegte. Misschien karakteriseert dat woord de Hooglandse kerk nog wel het beste. Een leegte in het gedruis van de stad. Het lege midden van Leiden, althans van dit deel van de stad, het hoge land tussen de Rijnarmen in, aan de voet van de Burcht.

Zo is het niet altijd geweest. De kerk is leeggemaakt in de tijd van de reformatie. Het zwaar beschadigde altaarstuk in de kooromgang getuigt nog van de beeldenstorm. Hoe anders zag het hier uit in de late middeleeuwen.¹ Geen stille, witte leegte, maar 'een bonte expressie van middeleeuwse devotie'.² Gebrandschilderde ramen, een hoofdaltaar en zijaltaren tegen de pilaren (minstens 28 in totaal), een biechtstoel, een preekstoel, graven en beelden vulden de kerk en vormden het decor van priesters, koorheren, en burgers van de stad die er kwamen om de mis op te dragen, de canonieke getijden te bidden, om hun kinderen ten doop te houden of hun doden te begraven en te gedenken, om te bidden of te biechten, een kaarsje op te steken of een weesgegroetje te zeggen bij het Onze-Vrouwe-in-het-kraambed-altaar of in de nieuwere Onze-Lieve-Vrouwe-ter-Nood-Godskapel (beide in het noordertransept). Het zal hier een drukte van belang zijn geweest, en wie er oor voor had hoorde tussen het geroezemoes door prachtige muziek – jullie kennen denk ik de muziek uit de Koorboeken van de Pieterskerk. Een religieus volcontinue bedrijf. Een universum 'waarbinnen de wetten van het

¹ Zie vooral B.N. Leverland, *St. Pancras op het Hogeland. Kerk en kapittel in Leiden tot aan de Reformatie*, Hilversum: Verloren 2000.

² Leverland, *St. Pancras op het Hogeland*, 263.

goddelijk schema dienden te worden nageleefd'. Een majestueus gebouw met aan het einde van de zichtas het lichte hoge koor met het grote hoofdaltaar, en daaromheen over de kerk verspreid de altaren gewijd aan de martelaren en heiligen, 'van Alexius tot Jeroen en van Gangulf tot Odulf', en natuurlijk dat van Pancratius.³ Ik had er wel eens even willen kijken. En ik vraag me af, wat is mij nou liever: die witte lichte leegte in het gedruis van de stad of dat religieuze universum waarin de stad de contingentie van het leven met zijn pijn en verdriet, zijn vreugde en hoogtepunten verzoende met de vreeswekkende en barmhartige God?

Die vraag is niet van vandaag of gisteren. *Toen sprak Salomo: 'Heer, u hebt gezegd dat u in een donkere wolk wilde wonen. Welnu, ik heb voor u een vorstelijk huis gebouwd, dat voor altijd uw woning kan zijn'.* De Here God boft toch altijd maar weer met zijn gelovigen; die regelen 't wel voor 'm. Dit is de grondlijn in de bijbel: God trekt mee met zijn volk, hij woont *tussen de gordijnen*, in een tent, een tabernakel die je weer kunt opvouwen en meenemen. *De mensenzoon kan zijn hoofd nergens te ruste leggen.* De God van Israël en de Messias die het heil aan alle volkeren brengt — zij zijn de God die met ons mensen meetrekt door de tijd, door geschiedenis. De God die zich niet laat fixeren, die zich niet in een hokje laat opsluiten, of in een boek (zelfs niet in een heilig boek) of in een setje waarheden, of regels en regeltjes.

Maar toch... Toch is het halve bijbelboek Exodus gewijd aan het ontwerp en de uitvoering van de tabernakel, die heilige tent die Israël 40 jaar met zich meesleepte door de woestijn. De beste kunstenaars worden aangetrokken, er wordt een complete kunstacademie voor opgericht, de fraaiste materialen zijn nog niet mooi genoeg: *goud, zilver en koper, blauwpurperen en roodpurperen en karmozijnrode wol, fijn linnen garen en geitenhaar, roodgeverfde ramsvellen, vellen van zeekoeien, accaciahout, lampolie, geurige specerijen voor de zalfolie en reukoffers, onyxstenen voor de priesterschort en edelstenen voor de borsttas.* En later, met de tempel die Salomo in Jeruzalem bouwt, is het niet anders. *Cypressen- en cederhout, bladgoud, houtsnijwerk, bloemenranken en palmetten* — het kan niet op. En zo is het ook met de Hooglandse Kerk die hier al in al haar stenen en lichte glorie stond toen de stad nog uit voornamelijk houten huizen bestond. *'Zomaar een dak boven wat hoofden'* — ja, nou ...

God woont *tussen de gordijnen* en tegelijk zijn juist ook voor deze God de mooiste tempels en kerken gebouwd. Dat is de paradox van de heilige plek. We gaan nog een stapje verder. Want die paradox is doorgevoerd tot in het gebouw zelf, tot in de tempel zelf. Waarom zijn die tabernakel en later de tempel er? Om dat religieuze volcontinuë bedrijf te kunnen laten draaien, om de offers te kunnen brengen, om het kwetsbare leven met zijn butsen en deuken, zijn kreukels en krassen te verzoenen met de Allerhoogste, om het leven weer op gang te brengen waar het is vastgelopen. Ik kan het ook nog theologisch formuleren: om de priesterlijke dienst — dat is, de dienst der verzoening — te kunnen vervullen. Maar vooral ook hierom: als plek voor de ark met de twee stenen tafelen waarop de tien woorden geschreven staan. En let nu op hoe dat beschreven staat. Die tien woorden komen te rusten in het heilige der heilige, in het allerheiligste deel van de tabernakel en later van de tempel. Maar dat is nog niet alles. Boven de ark is wat in de tabernakel, in dat opvouwbaar heiligdom in de woestijn, heet de *verzoeningsplaat* (daar heb je dat woord verzoening weer), een deksel met daarop twee gevleugelde figuren, *cherubs*. Salomo zal ze in de tempel in Jeruzalem meer dan levensgroot kopiëren. En dan staat er dat God zegt: *Daar zal ik je ontmoeten; vanaf die plaats ... tussen de twee cherubs ... zal ik met je spreken.* Twee stenen tafels, tien daarin gegrifte woorden — dat is niet genoeg. Daarboven is een lege plek van waaruit God spreekt. Daar wordt de dode letter tot levend woord van de Eeuwige. Hij spreekt vanuit de leegte. En dan vult de heerlijkheid, de glorie van God het huis. En dan stopt alle menselijke dienst: *de priesters konden hun dienst niet meer verrichten, want de majesteit van de Heer vulde de hele tempel.*

³ Leverland, *St. Pancras op het Hogeland*, 262.

Onnodig uit te leggen dat de rooms-katholieke kerk het accent op het priesterlijke heeft gelegd, terwijl de reformatie traditioneel eerder de leegte gezocht heeft. Maar ook moeten we opmerken dat na het tweede Vaticaanse Concilie en na de liturgische beweging (ook in het protestantisme) van de 20e eeuw, de posities aanmerkelijk dichterbij elkaar zijn komen te liggen. Onmiskenbaar kleurt de Hooglandse Kerk in haar huidige verschijningsvorm naar de reformatie. Laat ik het bij mezelf houden: zo is zij voor mij een heilige plek geworden. In mijn kinderjaren was de kerk permanent in restauratie en gesloten voor de eredienst. Maar toen al vond ik het een fascinerende plek en op een morgen belde ik met een vriendje aan bij de koster met de vraag of wij eens binnen mochten kijken. Het mocht en ik zie nog voor me hoe we hier als jochies van een jaar of elf door het zand liepen en rondkeken. Een plek waar ik nu nog dagelijks langsloop en die mij herinnert aan de eredienst die hier al achthonderd jaar wordt verricht. Een plek ook die met mijn familie verbonden is: altijd kijk ik even op het bord in de kooromgang waar mijn grootvader Theo Barnard onder de ambtsdragers vermeld staat. De plek waar ik in jullie midden predikant mocht zijn, en de schriften mocht uitleggen. En altijd heb ik mij gerealiseerd: hoe prachtig het gebouw ook is, uiteindelijk gaat het om de God die met ons meegaat. Hoe prachtig ons heilige boek ook is, uiteindelijk gaat het om een lege plek boven de schriften van waaruit de Eeuwige spreekt en de dode letter opstaat tot levend woord. Een woord dat leven brengt, hier en nu, dat ons weer even verzoent met het leven. Een heilige plek? In ieder geval een plek die mij heilig is. Een plek waar in alle gebrokenheid even alles is opgehelderd. Een plek die in het gedruis van de stad de leegte markeert waaruit de Eeuwige spreekt, en waar soms, even, alles is vergeten en alles is vervuld.

Ekklesia Leiden
Rapenburg 100
2311GA Leiden
www.ekklesialeden.nl
info@ekklesialeden.nl